

Тетяна САДОВА

аспірантка Одеського національного
університету імені І. І. Мечникова
Економіко-правовий факультет, 4 курс

ЩОДО ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНУ ЕКОЦИДУ У МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Питання щодо екоциду як самостійного виду міжнародного злочину набуло актуальності під час війни у В'єтнамі. Особливе місце в теоретичній розробці поняття екоциду як міжнародного злочину, способів його здійснення в умовах агресивної війни належить в'єтнамським юристам.

Юридичне визначення екоциду з'явилося відносно недавно в контексті шкоди екосистемам та зміни клімату. Слід відмітити, що ще

у 2016 році МКС заявив, що також братиме до уваги злочини, пов'язані з «руйнуванням довкілля», «експлуатацією природних ресурсів», «незаконним відчуженням» землі тощо – але в контексті злочинів проти людяності [1].

22 червня 2021 року було оголошено про нове юридичне визначення терміну «екоцид» після того, як група незалежних експертів (далі – ГНЕ) на замовлення Фонду «Стоп екоцид» розробила визначення з метою встановлення нового міжнародного кримінального злочину відповідно до Римського статуту Міжнародного кримінального суду (далі – РС МКС). На їхню думку, подібний вид міжнародного злочину міг би підпадати під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду (далі – МКС). Автори ГНЕ визначають екоцид як вчинення «незаконних чи безчинних дій, із усвідомленням значної ймовірності того, що ці дії спричинять серйозну або масштабну чи довгострокову шкоду навколишньому середовищу» [2].

У грудні 2019 року в письмовій заяві члена парламенту Мальдів А. Саліма містився заклик до держав-учасниць МКС визнати жертви зміни клімату «невід'ємною частиною міжнародної системи кримінального правосуддя». Салім А. пояснив, що незважаючи на те, що такі країни, як Мальдіви, «борються з часом», аби запобігти кліматичній катастрофі, найбільші в світі країни-джерела викидів залишаються бездіяльними. «Прийшов час, – заявив він, – розглянути поправку до РС МКС, яка оголошувала б злочинними дії, рівнозначні екоциду». Вищезазначені факти послуговували причиною для відновлення руху до криміналізації екоциду, який було почато ще з 1970-х років [3].

Практикуючий юрист професор К. Амбос акцентував увагу на користі окремого визначення «екоциду», дослідивши, чи буде додавання нового міжнародного злочину краще захищати довкілля, ніж «основні існуючі міжнародні злочини, які мають екологічний компонент і на якому частково заснований проект ухвали щодо екоциду». Професор К. Амбос конкретно посилається на статтю 8 (2) (b) (iv) РС МКС, в якій надане визначення міжнародного воєнного злочину проти довкілля [2]. Як наслідок, він розцінює екоцид як рівнозначне міжнародному воєнному злочину проти довкілля правове явище.

Однак, як зазначає Х. Фойгт в особистих роздумах про роботу ГНЕ, нинішнє посилання в РС МКС щодо нанесення шкоди природному на-

вколишньому середовищу, в тому числі й нанесення шкоди пов'язане із воєнними діями, є досить обмеженим, оскільки воно не враховує шкоду довкіллю, яка може бути завдана в мирний час [4]. Як наслідок важливою ознакою злочину екоциду є здійснення його як під час збройного конфлікту, так і в мирний час.

В доктрині міжнародного кримінального права існують різні думки щодо проблеми визначення злочину екоциду. Наприклад, професор В. М. Шумілов вважає, що екоцид – це масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, здатних викликати екологічну катастрофу [5]. Натомість вчений М. Д. Давитадзе вважає, що екоцид – це один із найтяжчих злочинів проти людства. Світова громадська думка розглядає екоцид поряд із геноцидом як міжнародний злочин. Цей вид злочину, на думку вченого, зазіхає на мир і безпеку людства, пошкоджує навколишнє природне середовище як біологічну основу існування людини і різних живих організмів, підриває екологічну безпеку. У сукупності рослинний і тваринний світ, водні об'єкти, атмосфера, земля, її надра утворюють біологічне середовище для життєдіяльності людини. Цей злочин спрямований на те, щоб підірвати або знищити подібне середовище і таким чином викликати погіршення добробуту населення, його здоров'я, або спровокувати повне або часткове вимирання населення [6, с. 85].

У міжнародному праві також існує підхід за якого під екоцидом розуміється використання геофізичних, метеорологічних та інших засобів з метою зміни динаміки, складу чи структури Землі, включаючи її біосферу, літосферу, гідросферу та атмосферу, а також космічний простір, що може потягнути або потягло масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери, водних ресурсів або інші тяжкі наслідки [7].

Так, відповідно до статті 1 Конвенції «Про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті» встановлений обов'язок не вдаватися до воєнного або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на навколишнє природне середовище, «які мають широкі, довгострокові або серйозні наслідки, як способів руйнування, нанесення шкоди або спричинення шкоди будь-якій іншій державі-учасниці». Термін «засоби впливу на природне середовище» відноситься до будь-яких засобів для зміни шляхом навмисного управління природними процесами, динаміки, складу або структури Землі, включаючи її біоту, літосферу, гідросферу і атмосферу, або космічного простору [8, ст. 1].

Отже, на нашу думку, доречно вважати, що екоцид – це протиправні і навмисні дії суб'єкта міжнародного права щодо руйнування довкілля або його компонентів, які мають широкі і довготривалі наслідки та пов'язані із серйозним порушенням зобов'язань перед міжнародною спільнотою і заподіянням шкоди життєвим інтересам нинішнього і майбутніх поколінь людей. З огляду на позицію МКС екоцид може розглядатися як один із видів злочинів проти людяності та у перспективі підпадати під його юрисдикцію.

Список використаної літератури:

1. ICC Prosecutor, Fatou Bensouda, publishes comprehensive Policy Paper on Case Selection and Prioritisation of 15 September 2016. URL: <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1238> (Дата звернення: 10.11.2021).
2. Ambos K. Protecting the Environment through International Criminal Law. *Blog of the European Journal of International Law*. Oxford, 2021. URL: <https://www.ejiltalk.org/protecting-the-environment-through-international-criminal-law/> (Дата звернення: 6.11.2021).
3. Phillips S. K. Unpacking «Ecocide»: a Note of Caution for International Criminalization. *SEI*. Stockholm. 2021. URL: <https://www.sei.org/perspectives/unpacking-ecocide-international-law/> (Дата звернення: 4.11.2021).
4. Voigt C. «Ecocide» as an International Crime: Personal Reflections on Options and Choices. Oxford, 2021. URL: <https://www.ejiltalk.org/ecocide-as-an-international-crime-personal-reflections-on-options-and-choices/> (Дата звернення: 17.09.2021).
5. Шумилов В. М., Говердовская Т. В. Международное право : рабочая программа. Астрахань : АГУ, 2018. 42 с.
6. Давитадзе М. Д. Экоцид как преступление против безопасности человечества. *Вестник Московского университета МВД России*. Москва, 2016. № 7. С. 85–89.
7. Коментар до Кримінального кодексу України. URL: <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/024/438.php> (Дата звернення: 7.11.2021).
8. Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо) від 25 лютого 1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_272#Text (Дата звернення: 10.11.2021).

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри загальноправових дисциплін та міжнародного права Одеського національного університету імені І. І. Мечникова Нігредєва О. О.